

Výkon hrdelního soudnictví v Miletíně (1560 - 1766)

Ještě ve dvanáctém století byla hrdelní pravomoc, tj. oprávnění a faktická moc odsoudit někoho k smrti a rozsudek vykonat, výhradní výsadou panovníka, který ji pouze delegoval na své úředníky v rámci hradské soustavy. V průběhu třináctého století pak první čeští dědiční králové začali postupovat toto právo jednotlivým feudálům a v některých případech rovněž královským městům.

Tak se také stalo, že král Přemysl Otakar II. vyšel vstříc Řádu německých rytířů, který si mu stěžoval na svévoli královských úředníků vůči řádovým poddaným, a v roce 1261 propůjčil Řádu rychtu a hrdelní pravomoc nad poddanými v Miletíně a Chomutově. To však rozhodně neznamená, jak je někdy chybně interpretováno, že by již tehdy byl Miletín městem, které vykonávalo hrdelní právo! Pro obyvatele poddanského městečka, neboli trhové vsi Miletína, se tímto aktem změnilo pouze to, že se ze svých zločinů přestali zodpovídat kastelánů nejblíže královského správního hradu, ale již své bezprostřední vrchnosti, tj. rychtáři, jmenovanému a kontrolovanému řádovými bratry. O jakémkoli náznaku městské samosprávy, nebo dokonce soudnictví, nemůže být tehdy, ve 13. století, v Miletíně ještě ani řeči.

Teprve později začaly vrchnosti část soudní pravomoci předávat vznikajícím městským radám, samy si většinou ponechaly rozhodování jen ve věcech, které se jich bezprostředně týkaly. Svoji roli v tom určitě sehrál i obrovský společenský vzestup městského stavu v 15. století. Vlastní hrdelní pravomoc tak získal Miletín pravděpodobně až v 16. století a to nejspíš až s příchodem nových majitelů panství z rodu Valdštejnů. Jak je známo, Jiří z Valdštejna na Hostinném zajistil městu privilegium ke dvěma výročním trhům, uspořádal záležitosti panství a založil urbář. Nechal vystavět radnici na náměstí, školu i špitál, městu vymohl právo užívání znaku a pečeti. Poprvé rovněž umožnil

reluici některých robotních povinností (tzv. hlásné služby). Lze tedy předpokládat, že nejpozději v souvislosti s posílením městských práv došlo rovněž k přesunu výkonu hrdelního soudnictví na město, resp. k předání kompletní soudní pravomoci městské radě. Přesněji počátek výkonu hrdelního práva v Miletíně však nelze stanovit s ohledem na chybějící prameny. Týká se to především absence miletínských, tzv. smolných knih, které se nedochovaly v příslušných archivech ani muzeích. Některé záznamy trestní agendy se objevují v tzv. Knize přísah (1605 - 1669), která je vůbec nejstarší dochovanou miletínskou městskou knihou. Ostatní dochované zprávy pocházejí z matrik (zprávy o katech), gruntovních knih a drobných poznámek v městských pamětních knihách a protokolech.

o konkrétních trestních případech se zmiňují ojedinělé potvrzující rozsudky apelačního soudu. Apelační soud v Praze byl zřízen roku 1548 jako odvolací instance od městských a vrchnostenských soudů - pro odsouzení k smrti byl tedy poslední nadějí, patrně však zřídkakdy naplněnou. Ve fondu Archiv města Miletín ve Státním okresním archivu v Jičíně se těchto rozsudků dochovalo pouze pět, z toho tři tresty hrdelní a dva lehčí. Jedná se o případy Doroty Kuchařové (1685, infanticidium), Kristýny Havlíčkové (1703, žhářství), Alžběty Samkové (1721, infanticidium), Jiříka Ulbera (1748, sodomie) a Doroty Kuldové (1758, potulka, krádeže). Poslední dva případy byly trestány pouze nucenými pracemi, v ostatních však apelační soud potvrdil trest v plné míře.

Nejznámější a nejčastěji citovaný je ortel Alžběty Samkové: „Měvše sobě tu od Antonína Ferdinanda Pole, hraběcího Oppersdorfského sekretáře, Alžběty Samkové při právu městys Miletína, pro zahubení svého neřádně nabytého plodu, též od ní udaného souložníka jejího, Jiřího Hynka Michálka, vězením zjiště-

ných, spolu s dobrovolným vyznáním, se týkající odeslanou žádost a otázku, o svém pilném a bedlivém uvážení na ně toto naučení dávají a z práva nacházejí, že naddotčená Alžběta Samková, pro takové své těžké a pohoršlivé přečinění své, jiným ku příkladu a strachu a sobě pak k zasloužilé pokutě, mečem na hrdle trestána, do hrobu vložena, kůlem skrze srdce probita a tak zahabána. Souložník pak její šestinedělním vězením potrestán býti má. Podle práva.“ V biografické literatuře o Karlu Jaromíru Erbenovi se často objevuje domněnka, že právě tento případ posloužil básníkovi jako inspirace pro jeho baladu Dceřina kletba. Rovněž bývá uváděno, že se jedná o poslední hrdelní ortel vykonaný v Miletíně - s ohledem na absenci základních evidencí (smolných knih) však toto nelze prokázat.

Radnice vystavěná Jiřím z Valdštejna byla jednopatrová. V patře se nacházela jednací síň, v přízemí sklad soli a sklad stolic a prken pro jarmareční stánky. Zde byly uloženy rovněž nástroje útrpného práva. V sousedství radnice, uprostřed náměstí, byl rybníček a nad ním zavěšený koš, určený nařízením císaře Rudolfa II. z roku 1590 k trestání nepoctivých pekařů. Ti měli být za ošizený chléb v koši ponořeni až po krk do vody. V Miletíně to musel být mimořádně nepříjemný trest - do rybníčka byl totiž obvykle vypouštěn odpad z masných krámů, krev a části vnitřností poráženého dobytka. Používali jej rovněž místní barvíři - podle pamětníka, Jana Nepomuka Lhoty „tím se voda zcela zkažila, takže ani žáby, ani jiný živočich v ní se nedržel. Někdy byla voda modrá a kašovitá, a výpar z ní škodil na zdraví.“ Ve městě samozřejmě nechyběl ani pranýř. Stával v dolní (východní) části náměstí, na křižovatce silnic k Hořicím, Dvoru Králové a Jičínu. Připoutaný delikvent tak byl na očích nejen místním, ale též všem projíždějícím. V roce 1735 se na místě pranýře připravovalo vztyčení mariánského sloupu a

bylo zapotřebí pranýř přestěhovat. Jelikož k takovému úkonu nebyla městská rada oprávněna, musela žádat o povolení pražský apelační soud. Ten přestěhování povolil a pranýř byl přesunut přibližně o pět metrů jihovýchodním směrem, kde zůstal až do roku 1782. Ještě na počátku 20. století byla patrná jeho podezdívka, později zahrnutá hlínou. Nástroje a pomůcky útrpného práva byly většinou rozbity a zničeny během selského povstání v roce 1775.

Miletínská šibenice stála

zenců ještě zvýšit lítost nad spáchaným zločinem a svým ztraceným životem. Šibenice byla patrně odstraněna bezprostředně po reformě hrdelního soudnictví v roce 1766, která Miletínu hrdelní pravomoc definitivně odebrala. V současnosti zde stojí socha Panny Marie Immaculaty, vztyčená v roce 1811.

Rozhodně je však krajně nepravděpodobné tvrzení publikované v knížce pana Stanislava Friedricha, že první miletínské popraviště bylo na opačném konci

ským úředníků, vždy pár rukavic ze psí kůže. Jinak byl osvobozen ode všech dávek a městských kontribucí. Kat byl ze společenského hlediska osobou sniženou, často však byl zároveň váženým a zámožným měšťanem. Jeho příjmy z živnosti byly od roku 1683 stanoveny královským nařízením a lze říci, že nebyly malé – již za samotnou pohružku nástroji útrpného práva inkasoval kat jednu kopu grošů. Při tortuře patrně většinou zločince přesvědčilo už nasazení palečnic, za které se katovi platilo 35 krejcarů. Když se však výslech protahoval a nakonec došlo i k výkonu rozsudku, taxy narůstaly. Můžeme si tedy spočítat, že za popravu Alžběty Samkové v roce 1721 obdržel mistr popravčí Jiřík Žižka starší pravděpodobně pět kop grošů za exekuci a k tomu ještě po 35 krejcarech za koně a za káru. Ale to byly patrně spíš výjimečné případy.

Řemeslo katovské se často dědilo z otce na syna, případně na zetě. V Miletíně známe nepřetržitou řadu popravčích od roku 1647, kdy byl katem Jakub Strejček. O zmiňovaném Jiříku Žižkovi víme, že koupil živnost v roce 1703 za 200 rýnských zlatých. Jeho syn, Jiří Žižka ml. byl katem v Hořicích a miletínskou živnost zdědil v roce 1724 manžel dcery Doroty Jiřík Stehlík. Posledním miletínským katem pak byl od roku 1746 Václav Nezbeda. Po jeho předčasné smrti v roce 1762 si vdova Alžběta vzala pohodného Václava Grubra a po jeho smrti vedla živnost sama se dvěma tovaryši. Tehdy definitivně skončila éra hrdelního soudnictví v Miletíně.

autor článku: Jan Hlavatý

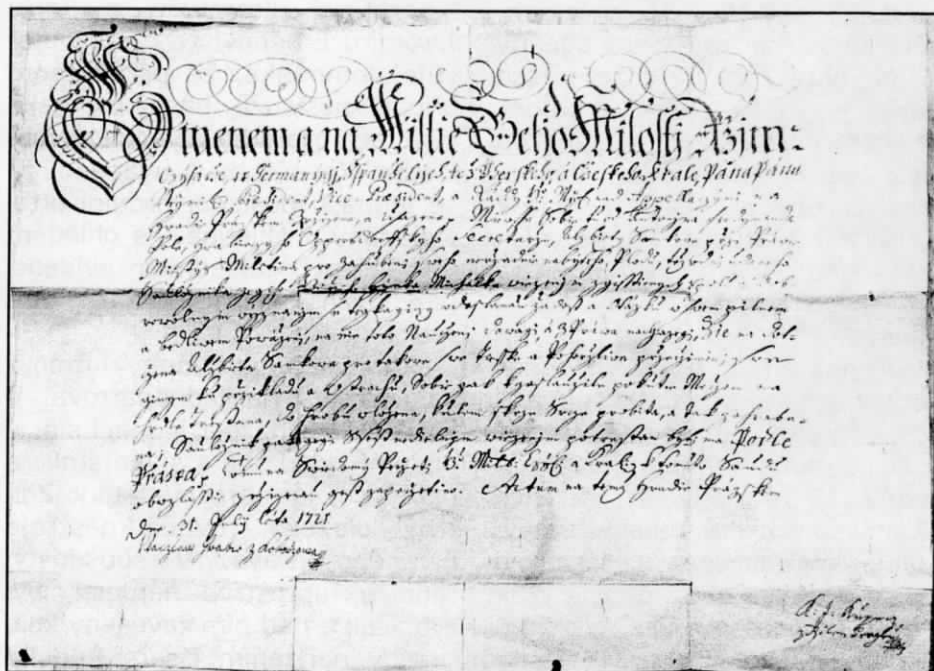
Literatura:

KUČERA, František: Domy v Miletíně a jich majitelé. Miletín 1937.

LHOTA, Jan Nepomuk: Miletín nad Bystřicí: Příběhy jeho a památky. Brno 1888.

ŠPRINGER, Josef: Kronika Miletína: Města a okolí. Svazek I. (800 – 1700) a II. (1701 – 1800). Rukou psaný čítápis. Státní okresní archiv Jičín.

ŠPRINGER, Josef: Z dějin městečka Miletína. Nepublikovaný strojopis. Státní okresní archiv Jičín.

severně od města, při úvozové cestě k Hostinnému („Na dráhách“). Svým umístěním akceptovala všechny obecné zvyklosti – musela být dostatečně daleko od města (odsouzení se obvykle nechávali viset i několik týdnů – někdy se v létě z toho důvodu poprava odkládala, dokud v okolí popraviště neskončily žňové práce), ale zároveň na vyvýšeném místě, odevšad viditelném, poblíž frekventované cesty, aby se uplatnil její odstrašující a varující účinek. V Miletíně se rovněž uplatnil ještě další charakteristický rys popravního místa – byl zde (a dosud je) velmi pěkný výhled do krajiny, což patrně mělo u odsou-

města u hořické silnice poblíž katovny. Odkazuje sice neurčitě na archiváře Josefa Špringera, nikde v jeho dochované a dostupné pozůstalosti, ani u jiných autorů a badatelů, se však tato informace neobjevuje. Jedná se tedy nepochybně o omyl.

K výkonu hrdelních trestů měla městská rada k dispozici vlastního mistra popravčího, kata. Žil v katovně (šerhovně), která stála na jižním okraji města, pod hrází rybníka Oštipce u hořické silnice (dnešní čp. 72). Vykonával zároveň práci pohodnickou – aby se tím způsobem nemohl „přilíš“ obohatit, byl povinen každý rok odvádět primasovi a rychtáři, stejně jako vyšším vrchnostem-